

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพของชีวิตของตน และสามารถค่าเนินชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างมีสันติสุข ท่ามกลางธรรมชาติแวดล้อมที่เกื้อกูล รวมทั้งสามารถพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างสมดุลภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงในสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนบทบาทและสถานการณ์ของประเทศในประชาคมโลก (แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2534)

การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้เป็นผู้มีคุณภาพที่จะสามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง ครอบครัว และบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่จะต้องเร่งปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาในระดับต่าง ๆ อาทิเช่น ในระดับประถมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และทักษะพื้นฐานทางวิชาการและด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและสังคม มีค่านิยมที่ถูกต้อง มีความสำนึกในความเป็นไทย ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรของท้องถิ่น (แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539)

สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดการเรียนรู้ จากผู้สอนไปยังผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ นอกจากวัสดุอุปกรณ์ หนังสือ และแหล่งทรัพยากรจากแหล่งชุมชนแล้ว ถือว่าบุคคล ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน หากสิ่งเหล่านั้นช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติได้แล้ว ก็จัดได้ว่าเป็นสื่อการเรียนการสอนเช่นเดียวกัน (Gerlach, 1971) นอกจากนี้สื่อการเรียนการสอนยังสามารถช่วยขยายประสบการณ์ให้กว้างขึ้น เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่มีความหมาย และช่วยเสริม

สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยปรับปรุงส่งเสริมการเรียนการสอนให้ทันต่อเหตุการณ์และสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา ช่วยให้ครูสามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่ย่างยากซับซ้อนของวิชาต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีความหมายมากขึ้น เพราะผู้เรียนและผู้สอนได้มีการปฏิบัติงานร่วมกัน (Erickson, 1959)

จากนโยบาย ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ครูประถมศึกษาคควรใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น คือ ต้องมีลักษณะที่เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) สำหรับสื่อการเรียนการสอนดังที่กล่าวมา ได้แก่ สื่อพื้นบ้าน (Folk Media) เพราะเป็นสิ่งที่มียู่ในท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะเทคโนโลยีที่เหมาะสม คือ เทคโนโลยีที่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นด้วย (ไพรัช สู่แสนสุข, 2530)

เทคโนโลยีที่เหมาะสม คือ เทคโนโลยีที่สามารถสนองความต้องการทางด้านวิชาการและสภาพการผลิต โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และเทคโนโลยีนั้นต้องเป็นที่ยอมรับ และถูกดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการในการผลิตของชุมชน (Dickinson, H., 1972 อ้างถึงใน ดิเรก ฤกษ์หว่าย , 2527) มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น นอกจากนั้นยังต้องมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพด้วย ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมิได้หมายถึงแค่วัสดุและอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น แต่รวมถึงทรัพยากรทางบุคคล และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย การจะเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต้องคำนึงถึงสภาพท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีอยู่ จุดประสงค์ของการใช้ และเป็นวิธีการที่ง่าย ๆ ราคาถูก (Dunn, 1978 อ้างถึงใน เชาวเลิศ เลิศชโลฬาร, 2529)

เทคโนโลยีการศึกษาเป็นเรื่องของการนำสื่อต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบสื่อที่นำมาใช้ในการศึกษานั้นเรียกว่า สื่อการสอน หรือ สื่อการศึกษา เช่น เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน หรือ สื่อประสมหลาย ๆ ประเภท แล้วแต่ความเหมาะสมในการใช้งาน (ชม ภูมิภาค, 2523) ดังนั้น สื่อพื้นบ้าน จึงถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาโดยเฉพาะสำหรับ

โรงเรียนในชนบท ในท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของตน การนำสื่อพื้นบ้านเข้ามาใช้เป็นสื่อการศึกษาในโรงเรียนนั้น นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับการขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนของครูแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนมีความสำนึกในความเป็นคนไทย ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของคนอีกด้วย

สื่อพื้นบ้าน หมายถึง รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคน ที่ได้ประพจน์ปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเกิดความเคยชินเป็นประจำ เช่น ประเพณี เรื่องภาษา ท่าทาง เครื่องใช้ที่ประชาชนในสังคมหนึ่งกำหนดความหมายแน่นอน สื่อพื้นบ้านจึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งเรียกว่า สื่อประเพณี (สุรพล วิรุฬารักษ์, 2532)

สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สื่อที่แสดงถึงลักษณะและความเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งมีลักษณะเฉพาะในท้องถิ่น อันประกอบไปด้วยการแสดง หรือการละเล่นพื้นบ้าน กิจกรรมที่เกิดจากพิธีกรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี สถาปัตยกรรม ศิลปะ อาหารการกิน ภาษาท่าทาง เครื่องใช้ที่ท้องถิ่นนั้นกำหนดให้ความหมายที่แน่นอน และมีความเข้าใจตรงกัน (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2527)

ประเทศไทยมีสื่อพื้นบ้านที่ทรงคุณค่าอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมไปถึงศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นยังคงรักษาไว้ ดังนั้นในการเปิดโอกาสให้แต่ละท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาใช้เอง จึงน่าจะมีการสำรวจและศึกษาสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่เหล่านี้อย่างละเอียด เพื่อนำสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่มาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน ทดแทนการขาดแคลนสื่อการสอนที่ต้องรอการจัดสรรจากรัฐบาล อีกทั้งยังเป็นการสนองค่านิยมของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาประสานสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อจัดการศึกษา และถือว่าเป็นการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการศึกษา

แม้สังคมไทยปัจจุบันจะได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ยังผลให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม สื่อพื้นบ้านยังมีความผูกพันกับวิถีชีวิต

ของประชาชนคนไทยโดยเฉพาะชาวชนบททั้งนี้เพราะว่าสื่อพื้นบ้านมีองค์ประกอบหลายอย่างที่เป็นชีวิตของชาวบ้านที่หากจะถูกกลบหายไป แม้แต่ในเขาวชนรุ่นใหม่อีกยังให้ความสนใจในสื่อพื้นบ้าน ทั้งนี้ก็เพราะว่าสื่อพื้นบ้านได้มีการปรับตัวหรือดัดแปลงให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย โดยยังคงแก่นสารและรากเหง้าของประเพณีเดิมไว้ ด้วยเหตุนี้สื่อพื้นบ้านจึงถือว่าเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ต่อการนำมาใช้ในการศึกษาและการพัฒนาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ก็เพราะว่า สื่อพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารและความรู้แก่ชาวบ้าน สามารถเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางด้านประเพณี ศาสนา จริยธรรม ตลอดจนค่านิยมทางสังคม ซึ่งเรื่องเหล่านี้ยากแก่การทำความเข้าใจโดยวิธีการอื่น ๆ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2534)

การศึกษาในระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษา ก็สามารถนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนได้ แม้ว่าหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 จะได้จำแนกหมวดประสบการณ์ออกเป็น กลุ่มวิชาทักษะ กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มวิชาการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในแต่ละกลุ่มสามารถนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ความเหมาะสม เพราะสื่อพื้นบ้านสามารถให้การศึกษาได้ในแง่มุมต่าง ๆ คือ

1. สอนศีลธรรม ปรัชญาชีวิต และแบบแผนความประพฤติ
 - 1.1 การสอนหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องกฎแห่งกรรม
 - 1.2 สอนคติความเชื่อ
 - 1.3 สอนแนวความประพฤติและจริยธรรม
2. ให้ความรู้และข่าวสาร ได้แก่
 - 2.1 สอนวิถีปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 2.2 สอนเพศศึกษา
 - 2.3 เล่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์
 - 2.4 ให้ข้อมูลใหม่ ๆ หรือนวัตกรรมในสังคม (สุบิน สายเพชร ,2516)

ในการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นฐานนั้นมีวิธีการใช้เช่นเดียวกับสื่อการเรียน-
การสอนทั่วไป คือ อาจจะใช้เฉพาะขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการสอน หรือจะใช้ทุกขั้นตอน
ก็ได้ คือ ขึ้นมาเข้าสู่บทเรียน ขึ้นดำเนินการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียน ขึ้น
วิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ หรือขึ้นสรุปบทเรียน (กิดานนท์ มลิกทอง , 2531)

การแบ่งประเภทของสื่อการเรียนการสอนพื้นฐานสามารถแบ่งประเภทตาม
แหล่งวิชาการ (Learning Resources) โดยแบ่งสื่อออกเป็น 5 ประเภท เช่นเดียวกับ
สื่อการเรียนการสอนทั่วไป คือ

1. วัสดุ (Materials) เป็นสื่อที่มีการบรรจุเนื้อหาการเรียนการสอนไว้ใน
ตัวสื่อแล้ว
2. เครื่องมือและอุปกรณ์ (Tools and Equipments) หมายถึง สื่อที่ใช้
ร่วมกับวัสดุหรือกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตัวของมันเองจะไม่มีเนื้อหาวิชา แต่จะเป็น
สื่อที่ไปเสริมสื่ออื่น
3. กิจกรรม (Activities) ได้แก่ การละเล่นต่าง ๆ เช่น การเล่นเกม
การเล่นบทบาทสมมติ การทัศนศึกษา การฝึกปฏิบัติตาม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน
หรือเป็นเทคนิควิธีการพิเศษเพื่อการเรียนการสอน และบางกิจกรรมอาจใช้อุปกรณ์การสอน
ประกอบด้วย
4. สถานที่หรือสิ่งแวดล้อม (Settings) หมายความว่าอาคารสถานที่ที่สร้าง
ขึ้นเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะและรวมความถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน
5. บุคคล (People) เป็นสื่อตัวบุคคลที่จัดขึ้นเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ เช่น
ผู้บริหาร ครู หรือบุคคลอื่น ๆ ที่เชิญมาเป็นแหล่งวิชาการได้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่เรียกทั่ว ๆ ไปว่า "ภาคอีสาน" เป็นภาคที่ใหญ่
ที่สุดของประเทศไทยมีพื้นที่ถึง 1/3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ประกอบด้วย 17 จังหวัด มี
ประชากรทั้งสิ้นประมาณ 18.552 ล้านคน ประชาชนชาวอีสานยึดมั่นขนบธรรมเนียม
ประเพณีดั้งเดิม มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีความสัมพันธ์แบบพี่น้อง(ประจวบ ไชยสาส์น
, 2530) มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นของตนเองอย่างเด่นชัด

เช่นการทำบุญในรอบ 12 เดือน เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ถือปฏิบัติกันมานานนับพันสองร้อยปี เรียกว่า "ฮีตสิบสอง" ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน บุญพระเวส การทำบุญบั้งไฟ การทำบุญกองบัว การแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น ในด้านความคิดความเชื่อได้มีการถ่ายทอดพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ซึ่งมีปะปนกันทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ เช่น พิธีบาศรีสู่ขวัญ การเลี้ยงผีตาแฮก การเลี้ยงผีปู่ตา และมหัศจรรย์หลักเมือง ด้านศิลปะดนตรีนาฏศิลป์ ได้แก่ การเล่นดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำพื้นเมือง เช่น การเป่าแคน การเคาะฆ้อง การเล่นหมอลำ การเล่นวงโปงลาง และรำเซิ้งต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน ภาษิตคำสอนต่าง ๆ เช่น คำพยาชะล่า ที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นคน ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือสื่อพื้นบ้านเหล่านี้สมควรค่ากับการอนุรักษ์และสืบทอดปฏิบัติ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนประกอบด้วย 9 จังหวัดได้แก่กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม มุกดาหาร มหาสารคาม เลย สกลนคร หนองคายและอุดรธานี มีลักษณะพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านที่แตกต่างไปบ้างกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ซึ่งได้แก่ ชัยภูมินครราชสีมา บุรีรัมย์ ฮิโสธร ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ สุรินทร์และอุบลราชธานี เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนั้นมีประชาชนที่เป็นเจ้าของถิ่นเดิม 3 เชื้อชาติ คือ เขมร ลาว และเขมร มีการสืบทอดวัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือสืบทอดวัฒนธรรมจากเขมร-ลาว และสืบทอดวัฒนธรรมโคราช ส่วนประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาวเพราะชนกลุ่มนี้สืบทอดวัฒนธรรมมาจากกลุ่มแม่น้ำโขงโดยบรรพบุรุษของชนกลุ่มนี้จะอพยพมาจากดินแดนล้านช้าง ซึ่งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงข้ามมาตั้งภูมิลำเนาในภาคอีสานในสมัยรัตนโกสินทร์ ประชาชนส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนอยู่ในกลุ่มไทย-ลาวและยังมีชนกลุ่มน้อยบางส่วนอาศัยอยู่ทั่วไปได้แก่ ผู้ไท แสก ฮ้อ โส้ โย้ย ฯลฯ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งตอนบนและตอนล่างยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนอยู่ ดังนั้นในการที่จะศึกษาเรื่องสื่อพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงควรแบ่งพื้นที่ที่จะศึกษาใน 2 พื้นที่นั้นแยกจากกัน

สื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสื่อที่หาได้ง่าย ราคาถูก เป็นสิ่งที่มียู่แล้วในท้องถิ่น และเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ชีวิตกับโรงเรียนมากที่สุด จึงน่าจะเป็นสื่อที่เหมาะสมในการใช้ประกอบการเรียนการสอน เพราะเป็นการใช้ทรัพยากรและแหล่งวิชาการในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของสื่อพื้นบ้านซึ่งเป็นสื่อที่แสดงถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านอันเป็นสมบัติล้ำค่าของท้องถิ่นและของชาติ

ดังนั้น การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ของครูโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่าสื่อพื้นบ้านใดบ้าง ที่สามารถนำมาใช้เป็นการเรียนการสอนได้ และครูมีการใช้สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรในการใช้ ทั้งนี้เพื่อจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมการใช้สื่อพื้นบ้าน ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาสภาพการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ของครูในโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
3. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ของครูในโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

คำถามในการวิจัย

1. สื่อพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่น่าจะนำมาใช้เป็นการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาได้มีอะไรบ้าง
2. สภาพการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ของครูโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีสภาพการใช้อย่างไร

3. ครูโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคอนบนประสบปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านหรือไม่ อย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะสื่อพื้นบ้านที่แสดงถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือคอนบน อันประกอบด้วยจังหวัดเลย อุดรธานี ขอนแก่น นครพนม สกลนคร มหาสารคาม กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และหนองคาย

2. การแบ่งประเภทของสื่อในการศึกษาค้นคว้านี้ แบ่งออกเป็น 5 ประเภทตามหลักของโดนัลด์ อีลี (Donald Ely) คือ วัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ กิจกรรม สถานที่ หรือสิ่งแวดลอม และบุคคล

3. การใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ในที่นี้ไม่ครอบคลุมถึงการวางแผนผลิตและการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

4. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคอนบน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอเมือง ครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอรอบนอก และครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตตำบล

คำจำกัดความในการวิจัย

สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สื่อที่แสดงถึงลักษณะ และความเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน

สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน หมายถึง สื่อพื้นบ้านหรือสื่อวัฒนธรรมที่ครูนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคอนบน คือ บริเวณที่ประกอบไปด้วยจังหวัดที่อยู่ในส่วนตะวันออกเฉียงเหนือคอนบนของประเทศ ซึ่งแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ ได้แก่ จังหวัดเลย

อัครธานี ขอนแก่น นครพนม สกลนคร มหาสารคาม กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และหนองคาย
การใช้สื่อการเรียนการสอนที่บ้าน คือ การใช้สื่อการเรียนการสอนที่บ้านของ
ครู ในกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

สื่อวัสดุ (Materials) คือ สื่อที่มีการบรรจุเนื้อหาการเรียนการสอนไว้ในตัว
สื่อชิ้นแล้ว ตัวอย่าง เช่น ใบบาน (สมุดข้อสอบ) จิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรม ฯลฯ

สื่อเครื่องมือและอุปกรณ์ (Tools and Equipment) คือ สื่อที่ใช้ร่วมกับ
วัสดุหรือกิจกรรมการเรียนการสอน โดยตัวของมันเองจะไม่มีเนื้อหาวิชาในนั้น แต่จะเป็น
สื่อที่ไปเสริมสื่ออื่น ตัวอย่าง เช่น โบบกลาง พิน แคน ฯลฯ

สื่อกิจกรรม (Activities) ได้แก่ การละเล่นต่าง ๆ เช่น หมอลำ การฟ้อน
การเล่นปริศนาคำทาย การทัศนศึกษา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน หรือเป็นเทคนิค
วิธีการพิเศษเพื่อการเรียนการสอน และบางกิจกรรมอาจใช้อุปกรณ์การสอนประกอบด้วย

สื่อสถานที่หรือสิ่งแวดล้อม (Settings) คือ อาคารสถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อการ
ศึกษาโดยเฉพาะและรวมความถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน นำมาใช้ประโยชน์ในการ
เรียนการสอน เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ทางศาสนา ฯลฯ

สื่อบุคคล (People) คือ บุคคลที่ทำงานหรือมีความชำนาญในแต่ละสาขาสามารถ
ใช้เป็นวิทยากรหรือเป็นแหล่งวิทยาการได้ เช่น ศิลปินเพลง ร้อง รำ ช่างฝีมือต่าง ๆ ฯลฯ

โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง หมายถึง โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณตัวจังหวัด
หรือในบริเวณอำเภอเมือง และอยู่ในเขตเทศบาล

โรงเรียนในเขตอำเภอรอบนอก หมายถึง โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณเขต
สุขาภิบาลของอำเภอที่ไม่มีพื้นที่ติดกับอำเภอเมือง

โรงเรียนในเขตตำบล หมายถึง โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตตำบล เช่น ชนบทที่
อยู่ห่างไกลความเจริญ อยู่ห่างไกลตัวอำเภอเมืองและตัวอำเภอรอบนอก และเป็นตำบลที่
ไม่มีสุขาภิบาลตำบล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ คือ

1. รู้สภาพและปัญหาของการใช้สื่อการเรียนการสอนที่บ้านของครูในโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
2. ได้ฐานข้อมูลของสื่อการเรียนการสอนที่บ้านในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
3. เป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนการสอนที่บ้านให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
4. เป็นการส่งเสริมและทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย